

dit proces. Hij laat zien hoe de Amsterdamse politie aanvankelijk vermeed om in te grijpen, maar dat de Duitse politieautoriteiten de ongeregeldheden gemakkelijk konden onderdrukken. Aan het hoofd van het stadsbestuur en de politie werden Duitsgezinde Nederlanders geplaatst. De manier waarop de nieuwe politiechef Tulp zich populair wist te maken bij zijn manschappen, terwijl hij zich gelijktijdig als steunpilaar van het nationaal-socialisme profileerde, weet Meershoek op fascinerende wijze inzichtelijk te maken. Zijn onderzoek in niet eerder ontsloten politiefarchieven, aangevuld met gesprekken met toenmalige politiefunctarissen laat zien hoe Tulp met zijn gezag en door middel van enkele ingrepen in de organisatie de weerstand tegen de uitvoering van Duitse maatregelen wegnam.

Zo kreeg het Amsterdamse korps een actieve rol bij de gelijkschakeling van het maatschappelijk leven. Een derde crisis signaleert Meershoek in september 1941 toen joden de toegang werd ontzegd tot openbare gelegenheden. De laatste en meest dramatische crisis volgde in de zomer van 1942, toen de Amsterdamse politie behulpzaam was bij de wegvoering van joden uit Amsterdam. Noch de Duitse politieleiding, noch hoofdcommissaris Tulp hoefde het personeel met uitzonderlijke ingrepen tot uitvoering aan te zetten. Dat brengt ons bij de crux van deze geschiedenis.

'Potentiële wegeraars', zo stelt Meershoek, 'stonden onder druk van hun collega's en verzet werd in de kiem gesmoord door vervaagde gezagsverhoudingen'. Een dergelijke verklaring roept meer vragen op dan zij beantwoordt. Als tekenend voor het isolement en de gezagsgetrouwheid (of onderlinge loyaliteit) van het politiekorps wijst de auteur erop dat de enige inspecteur die weigerde om joden te arresteren (en vervolgens zijn ontslag aangezegd kreeg) in zijn houding gesteund werd door zijn echtgenote. Maar hij zal toch niet de enige zijn geweest met een welkenkende vrouw, vriend, vader of vertrouwenspersoon? Er zal toch nog wel enig leven buiten het politiekorps zijn geweest?

De vraag hoe het verzet van potentiële wegeraars gesmoord kon worden en hoe het kwam dat anderen *überhaupt* geen bezwaren hadden, vereist een blik die verder reikt dan de machtsverhoudingen binnen en rond het politiekorps. Om daar een antwoord op te vinden, is een meer cultuurhistorische benadering vereist waarin de vorming, cultivering en eventuele ontmanteling van een *corporate identity* — een identificatie met het politiekorps van hoog tot laag — in relatie tot andere sociale en politieke identiteiten onderzocht moet worden.

Dat neemt niet weg dat het boek van Guus Meershoek een indrukwekkende bijdrage vormt aan een geschiedschrijving, die de doorwerking van het nationaal socialisme en de houding tegenover de jodenvervolgelingen binnen invloedrijke gremia van de Nederlandse c.q. Amsterdamse samenleving — zoals P. J. Knechtmans onlangs deed voor de Amsterdamse universiteit — aan een kritische blik onderwerpt.

Barbara Henkes

J. A. de Moor, *Westerling's oorlog. Indonesië 1945-1950. De geschiedenis van de commando's en parachutisten in Nederlands-Indië 1945-1950* (Dissertatie Leiden 1999; Amsterdam: Balans, 1999, 636 blz., f69,50, ISBN 90 5018 425 1).

'Modelcommando', 'krachtdadige fikser', 'vrije jongen', 'roverhoofdman'; het zijn enkele kwalificaties die de Leidse militair historicus Jaap de Moor gebruikt om de beroemde/beruchte KNIL-militair Raymond Westerling in zijn proefschrift te karakteriseren, die in deze studie ook een van de centrale thema's vormt. Het is ook niet voor niets dat de titel van zijn boek

verwijst naar dezelfde persoon, ook al heeft de dissertatie feitelijk de geschiedenis van de commando's (groene baretten) en parachutisten (rode baretten) in Indonesië in de periode 1945-1950 tot onderwerp. Een titelkeuze waarop dan ook wel wat valt af te dingen. Terwijl historici toch al lang duidelijk hebben gemaakt dat Westerlings handelen niet maatgevend was voor het Nederlandse militaire optreden in de dekolonisatiestrijd in zijn algemeenheid en ook De Moor dit nog eens onderstreept, versterkt hij met de gekozen titel desondanks het bij velen nog altijd bestaande beeld dat hij daarvan terecht wél het symbool was. Bovendien wordt zo de onterechte indruk gewekt dat Westerling het hoofdonderwerp van het boek vormt. Het ware in ieder geval juist geweest op de kaft ook de op de binnenpagina vermelde ondertitel af te drukken, zodat geen misverstanden konden ontstaan waarover het boek nu eigenlijk gaat. De Moor heeft dit echter weloverwogen niet gedaan. En inderdaad, de kernachtige titel prikkelt en daagt uit. Een boek met Westerlings naam op de omslag trekt nu eenmaal meer de aandacht dan wanneer de titel het feitelijke hoofdthema tot onderwerp zou hebben gehad. Er zullen dan ook wel wat kopers geweest zijn die daardoor op het verkeerde been zijn gezet en pas bij het lezen thuis hebben geconstateerd dat het boek helemaal geen exclusieve militaire biografie van Westerling betreft.

Dit alles wil overigens niet zeggen dat de kopers zich bekocht gevoeld zullen hebben. Want het vuistdikke proefschrift is een kundig, met veel vakmanschap en doorgaans met vaart geschreven, soms zelf uiterst boeiende studie. Er is veel zorg aan besteed; er zullen weinig geschreven bronnen zijn die De Moor niet heeft geraadpleegd en in die zin is het een klassiek proefschrift dat met recht een levenswerk genoemd mag worden, ook vanwege de lange duur (meer dan tien jaar) die eraan is gewerkt. Het is een schoolvoorbeeld van een studie die afgewogen en integer is, zonder enige controverse op te wekken. En derhalve toch ook wel enigszins teleurstellend. Want wie Westerling zegt, denkt aan oorlogsmisdaden en het is dan ook onbegrijpelijk dat De Moor ten aanzien van deze heikele kwestie zich zo op de vlakte heeft gehouden. Hij omzeilt het gehele probleem als het ware en neemt geen enkele stelling in. Als het thema al ter sprake komt, spreekt hij steeds van excessen zonder enige toelichting. Ik acht dit een fikse tekortkoming en begrijp ook niet waarom hij zich zo behoudend, zo niet bangig heeft opgesteld. Angst voor controverse? Dan had hij toch een ander onderwerp moeten kiezen.

Er is nog een tweede reden waarom ik het betreurt dat hij zo voorzichtig en traditioneel te werk is gegaan. Zo vormen schriftelijke bronnen nagenoeg de enige informatie waarop De Moor zich baseert. En dat terwijl ook nog tal van oud-militairen geraadpleegd hadden kunnen worden. Want een van de voordelen van contemporaine geschiedenis is toch juist dat men de mensen die het zelf hebben meegemaakt, nog aan het woord kan laten. De Moor heeft van interviews echter niet noemenswaardig gebruik gemaakt. Hij verwijst in zijn notenapparaat weliswaar enkele malen naar een gesprek met betrokkenen, maar de inhoud hiervan komt zo weinig tot uiting in de tekst, dat zij geen wezenlijke inbreng vormt. En dat is jammer. Want door oud-commando's en para's te interviewen zouden we niet alleen een inzichtelijker beeld van binnenuit gekregen hebben van de organisatie en het optreden van de Nederlandse elitetroepen, maar ook een levendiger beeld. En dit geldt al helemaal voor de persoon van Westerling. Hoewel De Moor een mooi, evenwichtig en geloofwaardig portret van hem schildert, zou zijn schets nog meer aan kracht gewonnen hebben wanneer ook medewerkers aan het woord waren gelaten. Een gemiste kans.

Echt opzienbarende informatie bevat het boek overigens niet. In de goed geschreven eerste hoofdstukken schildert De Moor inzichtelijk de achtergrond waartegen de oprichting van het Depot (later Korps) speciale troepen gezien moet worden en hoe Westerling daar min of meer vanuit een zekere obscuriteit boven is komen drijven als commandant en hoe onder zijn bewind jengens de nationalistes op Zuid-Celebes op onorthodoxe wijze tekeer is gegaan. Bij dit laatste

baseert De Moor zich overigens grotendeels op het standaardwerk van Uzerreef over de Zuid-Celebesaffaire uit 1984 en geeft hij hem daarvoor ook alle krediet. Na uiteengezet te hebben hoe uiteindelijk het vrijgevochten, sterk autonoom opererende Korps speciale troepen weer in het gareel werd gebracht, waarbij Westerling het veld moest ruimen omdat hij een politiek probleem begon te vormen en tevens duidelijk werd dat hij feitelijk een onprofessioneel officier met gebrek aan militair-strategisch en politiek inzicht was, die niet in staat was zich in de bestaande militaire hiërarchieke structuur te voegen, verliest het verhaal vaart. De oprichting van de para's, die vervolgens aan bod komt, vormt veel minder boeiend leesvoer. De Moor beschrijft gedetailleerd de militair-strategische aspecten en de eigenlijke uitvoering van hun (overigens niet altijd even succesvolle) operaties. De relevantie voor het gehele verhaal ontgaat mij hier.

Interessanter is de hierop volgende spannende uiteenzetting van de mislukte coup van Westerling kort na de bewindsoverdracht. Veel van het materiaal is al bekend. Maar De Moor voegt er wel een nieuwe dimensie aan toe door uitgebreid gebruik te maken van het archief van de KNIL-legercommandant D. C. Buurman van Vreeden en de verhoorverslagen van de medecoupplegers. Helaas blijft ook bij De Moor de rol van de regionale KNIL-commandant E. Engles in het geheel onduidelijk. Uit De Moors weergave van het fiasco van de staatsgreep blijkt nog eens welk een amateuristische charlatan Westerling is geweest, hoezeer hij zijn medestanders (meest Indonesische ex-KNIL-soldaten die in een staat van paniek verkeerden en blind op hem vertrouwden) bedonderd en in de steek gelaten heeft. Zelfs na het lezen is het nog altijd moeilijk vatbaar hoe het mogelijk was dat Westerling als 'vrije jongen van het geweld' zo'n stempel wist te drukken op de perikelen rondom de dekolonisatiekwestie. Onbarmhartig ontdoet De Moor Westerling van al zijn vermeende kwaliteiten en toont hij een man die het prototype is van een zelfingenomen, over het paard getilde blaaskaak of zoals De Moor hem kernachtig betitelt; een djago (vechthaan). Wellicht is dat een mooie titel voor de biografie die nog eens over Westerling geschreven moet worden en waarvoor De Moor wat betreft zijn militaire loopbaan een zeer verdienstelijke aanzet heeft gegeven.

Hans Meijer

T. Gubbels, *Passie of professie. Galeriers en kunsthandel in Nederland* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1999; Abcoude: Uniepers, Breda: Stichting Artimo, Amsterdam: Stichting Boekmanstudies, 1999, 272 blz., f34,90, ISBN 90 6825 214 3).

Een distributeur van beeldende kunst is iemand die het proces van vraag en aanbod zo goed mogelijk tracht te beheersen teneinde er zelf maximaal voordeel uit te halen. Deze bedrijfseconomische omschrijving gaat op voor elke bemiddelaar. Wat is er dan zo bijzonder aan het beroep van galeriehouder en kunsthandelaar? Dat valt te lezen in de dissertatie van de socioloog Truus Gubbels. Het bijzondere zit hem in twee zaken: het gaat om *kunst* verkopen en het gaat om kunst verkopen in *Nederland*.

Kunst verkopen is geen sinecure in de tweede helft van de twintigste eeuw, waarin velen in kunstangelegenheden het spoor bijster zijn. Niet alleen de veelheid aan stijlen en trends en de vele niveaus tussen top en basis in de kunstwereld maken van de bemiddeling een moeilijk beroep, maar transacties in de kunstmarkt zijn ook nog eens extra gecompliceerd omdat persoonlijke, artistieke en zakelijke motieven in deze branche sterk met elkaar verweven zijn.

Gubbels heeft onderzocht hoe galeriehouders en kunsthandelaren in Nederland, vooral vanaf 1945, kunst en commercie met elkaar trachten te combineren. We krijgen een overzicht van en inzicht in een deel van de kunstwereld dat doorgaans tamelijk gesloten is en ook niet warm